

ДИЗАЙН

УДК 7.012:378:316.77

Цитування:

Яковець І. О., Чугай Н. М., Луговський О. Ф. Роль дизайн-освіти в становленні вітчизняного універсального дизайну. *Культура і сучасність* : альманах. 2023. № 1. С. 35–41.

Yakovets I., Chugai N., Luhovskyi O. (2023). Role of Design Education in Development of National Universal Design. *Kultura i suchasnist: almanakh*, 1, 35–41 [in Ukrainian].

Яковець Інна Олександрівна,
доктор мистецтвознавства, професор,
завідувачка кафедри дизайну
Черкаського державного
технологічного університету
<https://orcid.org/0000-0001-5069-5857>
innayakovets@ukr.net

Чугай Наталія Миколаївна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри дизайну
Черкаського державного
технологічного університету
<https://orcid.org/0000-0002-3292-9637>
natalichugai@hotmail.com

Луговський Олександр Федорович,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри дизайну
Черкаського державного
технологічного університету
<https://orcid.org/0000-0003-4208-7805>
saga-al@ukr.net

РОЛЬ ДИЗАЙН-ОСВІТИ В СТАНОВЛЕННІ ВІТЧИЗНЯНОГО УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ

Мета роботи полягає в проведенні системного дослідження сучасного стану функціонування універсального дизайну в Україні та визначенні ролі дизайн-освітніх осередків у його становленні. **Методологія дослідження** полягає в застосуванні компаративного методу, що дало змогу розкрити та піддати аналізу певні етапи становлення вітчизняного універсального дизайну, визначити роль дизайн-освіти в зазначених процесах. **Наукова новизна.** Уперше проведено порівняльний аналіз практичних напрацювань у сфері універсального дизайну представниками вітчизняного дизайн-освітнього простору та колег однієї з країн Європейського Союзу, а саме Польщі. Як один із чинників, що може вплинути на процес прискорення впровадження стратегічних принципів універсального дизайну в Україні, розглянуто інклюзію, спричинену війною. **Висновки.** Осмислення викликів, що постають перед сучасним вітчизняним дизайном загалом, та становлення універсального дизайну в умовах останніх подій дає привід для оптимізму, оскільки, як показано в дослідженні, дизайн-освітні осередки країни досить часто звертаються у своїх проєктах до теми універсального дизайну. Відповідно в умовах сучасних викликів процес становлення універсального дизайну як важливої складової суспільних процесів спирається на тверде підґрунтя. І хоча на певному етапі проблематика студентських проєктів, пов'язаних з інклюзією, не завжди відповідає принципам універсального дизайну, це не зменшує актуальність та суспільну значущість таких робіт. Важливим є те, щоб розвиток універсального дизайну створював мотиваційні фактори як для дизайнерів-практиків, так і майбутніх дизайнерів – і тоді така робота міститиме в собі потенціал для створення доданої вартості і робочих місць у сфері виробництва. Окрім цього, спричинена війною інклюзія дає поштовх освітнім дизайн-осередкам активніше долучатися до вирішення проблем відбудови країни у всіх аспектах життя суспільства. Тут може стати в пригоді досвід наших європейських колег та знайомство з їхніми розробками у сфері універсального дизайну.

Ключові слова: дизайн, універсальний дизайн, інклюзія, дизайн-освіта.

Yakovets Inna, Doctor of Study of Art, Professor, Head of Department of Design, Cherkasy State Technological University; Chugai Nataliya, Candidate of Study of Art, Associate Professor, Department of Design, Cherkasy State Technological University; Luhovskyi Oleksandr, Candidate of Study of Art, Associate Professor, Department of Design, Cherkasy State Technological University

Role of Design Education in Development of National Universal Design

The purpose of the article is to conduct a systematic study of the current state of universal design in Ukraine and to determine the role of design educational centres in its formation. **The research methodology** is based on the comparative method, which allowed revealing and analysing certain stages of the formation of national universal design and determine the role of design education in these processes. **Scientific novelty.** For the first time, a comparative analysis of practical developments in the field of universal design was conducted by representatives of the national design educational space and colleagues from one of the European Union countries, namely Poland. As one of the factors that may affect the process of accelerating the implementation of the strategic principles of universal design in Ukraine, the inclusion caused by the war was considered. **Conclusions.** Understanding the challenges faced by modern domestic design in general and the formation of universal design in the face of recent challenges gives reason for optimism, since, as shown in the study, design education centres in the country often refer to the topic of universal design in their projects. Accordingly, in the context of modern challenges, the process of establishing universal design as an important component of social processes is based on a solid foundation. Although at a certain stage the issues of student projects related to inclusion do not always comply with the principles of universal design, this does not diminish the relevance and social significance of such works. It is important that the development of universal design creates motivational factors for both practicing designers and future designers, and then such work will have the potential to create added value and jobs in the production sector. In addition, the inclusion caused by the war gives impetus to educational design centres to be more actively involved in solving the problems of rebuilding the country in all aspects of society. The experience of our European colleagues and familiarity with their developments in the field of universal design can be useful here.

Key words: design, universal design, inclusion, design-education.

Актуальність теми дослідження. Науково-теоретичні аспекти окресленої проблематики активно досліджуються вітчизняними й іноземними науковцями. Однак, складність і багатоаспектність поняття універсальний дизайн, та події останнього часу в нашій державі змушують звертатися до цього питання знову і розглядати його під різними кутами зору. Зокрема, як вітчизняна дизайн-освіта долучається до впровадження принципів універсального дизайну в суспільні процеси. Тому у статті розглянуто аспекти пов'язані із виникненням та розвитком універсального дизайну в Україні. Це і визначило об'єкт дослідження. Оскільки, як відзначають фахівці, не зважаючи на досить активну законотворчу діяльність відповідних інституцій у цій сфері творчої діяльності все ж застосування принципів універсального дизайну у нашій країні запроваджується досить повільно, тож ми вдалися до дослідження ймовірних причин такого стану. Серед іншого, дослідження виводить нас на освітню сферу, де мають готуватися необхідні фахові кадри. Це визначило предмет дослідження. Для визначення шляхів, що сприятимуть прискоренню процесів в означеній сфері, ми вдалися до порівняльного аналізу практичних напрацювань в сфері універсального дизайну представниками вітчизняного дизайн-освітнього простору та колег однієї із країн Європейського Союзу а саме Польщі. Як один із чинників, що може вплинути на процес

прискорення впровадження стратегічних принципів універсального дизайну в Україні, розглянуто інклюзію спричинену війною. Результати дослідження можуть бути корисними для студентів та педагогів, науковців та керівників.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання доступності та універсального дизайну розглядали В. Азін, Л. Байда, Я. Грибальський, О. Красюкова-Еннс. Аналіз праць науковців виявив, що проблема впровадження універсального дизайну в ЗЗСО є актуальною та розкривається в різних аспектах досліджень, зокрема: О. Безпалько, А. Капська, Н. Мирошніченко; Д. Голдберг, Р. Мейо вивчали питання адаптації та інтеграції людей з обмеженими можливостями в соціальне середовище; І. Абросімова, О. Кизимчук досліджували проблему використання інклюзивного дизайну; Р. Мейс, Б. Коннелл, М. Джонс, Дж. Мюллер, А. Маллік, Е. Острофф, Дж. Сенфорд, Е. Стейнфельд, М. Сторі, Г. Вандерхейден обґрунтували головні принципи універсального дизайну; Н. Бирко, О. Тельна, Л. Прокопів, Н. Софій вивчають питання впровадження універсального дизайну в освітній процес школи. Дослідження щодо залучення осіб з особливими потребами до навчання в загальноосвітніх закладах проводилися науковцями С. Богдановим, Г. Гаврюшенко, А. Колупаєвою, Н. Найдою, І. Ярмошук.

Метою публікації є системне

дослідження сучасного стану функціонування універсального дизайну в Україні, та визначення ролі дизайн-освітніх осередків у його становленні.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, на шляху інтеграції до європейського та світового співтовариства Україна ратифікувала низку міжнародних правових актів, які здійснили певний вплив на формування національної державної політики і практики щодо забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, впровадження принципів доступності в різні сфери життєдіяльності осіб з інвалідністю. Зокрема законом України ратифіковано Конвенцію ООН про права інвалідів [2].

Згадана конвенція стала першим юридичним міжнародним документом, що визначає обов'язок урядів країн ретельно розглянути та забезпечити впровадження принципів доступності з тим, щоб люди з інвалідністю змогли «жити незалежно і повною мірою брати участь у всіх аспектах життя». Окрім цього був запропонований єдиний підхід і визначення, що інвалідність – це результат взаємодії між людьми, що мають фізичні, розумові, інтелектуальні чи сенсорні порушення та перешкодами у стосунках та середовищі, які знижують соціальну активність особи. Тому і вирішення проблем інвалідності запропоновано шукати у створенні доступного середовища для всіх людей. Для цього свого часу Радою Європи був запропонований план дій щодо сприяння правам і повній участі людей з інвалідністю в суспільних процесах. Окрім іншого, що важливо для нашого дослідження, цим планом пропонувалося державам включити вивчення принципів універсального дизайну та доступності до навчальних програм при підготовці усіх фахівців, що працюють у сфері забудови навколишнього середовища, інформаційно-комунікаційних технологій, транспорту, послуг, туризму, зайнятості і освіти тощо. На виконання цього плану Верховною Радою у 2017 році було внесено зміни у закон «Про освіту» та подано визначення універсального дизайну у сфері освіти – це дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну.

Втім, як показує практика, у нашій країні застосування принципів універсального дизайну запроваджується досить повільно. Вивчення набутого досвіду у цій сфері іншими

країнами світу відбувається на наших теренах із великими зусиллями. А між тим, універсальний дизайн у світі уже користується підтримкою суспільства і займає політичне місце в системі практичного проектування товарів, послуг та середовища. Врахування потреб споживачів стає не тільки соціальною, але й економічною метою. І тут слід враховувати ще й те, що сьогодні у світі спостерігається глобальна тенденція до старіння населення. За прогнозами ООН, до 2050 року в світі буде щонайменше 30% людей похилого віку. До того ж, близько 10% населення – це люди з інвалідністю [1, 33–37].

Для стимулювання творчих процесів у сфері універсального дизайну в багатьох країнах на рівні держави проводяться конкурси проєктів завдяки чому розробка продуктів, які були б доступні широкому колу споживачів, стає пріоритетом все зростаючої кількості виробників.

У цьому контексті, слід зазначити, певні заходи означеного вище характеру час від часу відбуваються і в Україні. І їх актуальність в умовах російської агресії тільки зростатиме, оскільки можна говорити, що, значною мірою, призначення універсального дизайну повертається до своїх витоків – його історія починається у XX столітті і безпосередньо пов'язана з розширенням можливостей науки та наслідками двох світових воєн. Науковий прогрес дозволив значно продовжити життя людей, зокрема з обмеженими можливостями та хронічними захворюваннями. Підвищився відсоток виживання після травм, які раніше вважалися смертельними. В Україні через війну прогнозується збільшення кількості людей з набутою інвалідністю, тому питання впровадження універсального дизайну в інфраструктуру, архітектуру, транспорт та послуги уже зараз набуває нагальної потреби.

Як до цього процесу можуть долучатися фахові дизайнери та заклади вищої освіти, що готують дизайнерів, можна спрогнозувати проаналізувавши результати міжнародної виставки-конкурсу ідей/проєктів/макетів для осіб з особливими освітніми потребами «Інклюзія: Дизайн Ідей», що відбулася ще наприкінці 2021 року у Черкаському обласному художньому музеї [3]. Організаторами заходу виступили Черкаський державний технологічний університет, Черкаський обласний художній музей та Громадська організація «Українська творча спілка «Три крапки». У цьому мистецькому конкурсі взяли участь студенти та професійні дизайнери із Польщі, Англії та України (Черкаси, Харків, Львів, Запоріжжя, Луцьк, Херсон, Київ,

Золотоноша, Кременчук). Загалом в експозиції були представлені 85 робіт-фіналістів.

Метою проведення конкурсу стало сприяння розвитку освітніх процесів і створення безбар'єрного середовища для маломобільних груп населення в Україні.

Своєрідний зріз за актуальністю тематики тем дизайнерських розробок в сфері універсального дизайну можна зробити дослідивши напрацювання вітчизняних дизайн-освітніх осередків, що були представлені на акції студентами та викладачами Черкаського державного технологічного університету (м. Черкаси), Волинського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк),

Львівського національного аграрного університету (м. Львів, Дубляни), Національного університету «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя), Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (м. Кременчук), Херсонського національного технічного університету (м. Херсон), Харківської державної академії дизайну і мистецтв (м. Харків), Київського національного університету технологій та дизайну (м. Київ). Всього дизайн-освітніми закладами України було представлено 56 робіт. Як розподілилися у кількісному співвідношенні роботи за номінаціями, показано на діаграмі (рис. 1).

Рис. 1. Розподіл у кількісному співвідношенні робіт за номінаціями

Детальний аналіз представлених вітчизняними дизайн-освітніми центрами робіт показує, що в більшості вони охоплюють запропоновані свого часу командою архітекторів, продакт-дизайнерів, інженерів та дослідників на чолі з Роналдом Мейсом сім принципів проектування середовища, продуктів та комунікацій для створення універсального дизайну [6, 9].

Разом із тим слід відмітити, що все ж певна кількість представлених студентських робіт лише частково відповідає концепції універсального дизайну, оскільки згідно визначення (В. Connell, М. Jones, R. Mace та ін.) універсальний дизайн – це дизайн навколишнього середовища та виробів, метою якого є необхідність зробити їх максимально

придатними до використання всіма людьми, без необхідності в адаптації або спеціальному дизайні [8, 166–169]. Тобто згідно поданого вище визначення, концепція універсального дизайну полягає в розробці теорії, принципів, вимог, підходів і прийомів, що дозволяє всім людям використовувати одні і ті самі рішення в максимально можливій мірі без адаптації або спеціального дизайну, будь то відкриті простори, будівлі та споруди, внутрішні простори, елементи меблів та обладнання. Тому, якщо уже в самій назві проєктів акцентується увага на спеціальному призначенні об'єкта проектування чи конкретно вказуються групи людей для яких розроблявся, наприклад, пристрій, спеціальне обладнання, транспортний засіб тощо, то

можна припустити, що ціль створити об'єкт за принципами універсального дизайну і не переслідувалася. За великим рахунком, організатори заходу так мету і не формулювали. Для вітчизняного дизайн-освітнього середовища така ситуація може наразі розглядатися як етап до повноцінного, свідомого і виваженого переходу до принципів універсального дизайну за яких у суспільстві філософія такого дизайну не буде асоціюватися виключно із людьми з інвалідністю. Вироби означеного вище характеру можна вважати продуктом спеціального дизайну (як це зазначено у визначенні універсального дизайну). Або ж проектувальники у прийнятті своїх рішень керувалися прийомом «design to the edges» – «дизайн до країв». Тобто тут мається на увазі проектування на межі між універсальним і спеціальним дизайном [7].

До робіт даного сегменту універсального дизайну, що були представлені на виставці-конкурсі можна віднести, наприклад, «Дизайн-проект інклюзивного обладнання для громадського транспорту» (Черкаський державний технологічний університет); «Прийняття для людей з порушенням опорно-рухового апарату «HELPER»» та «Прийняття для людей з вадами зору» (Національний університет «Запорізька політехніка»); «Дизайн-обладнання для реабілітації рухових функцій руки», «Дизайн інклюзивного робочого крісла», «Віртуальна та доповнена реальність в промисловому дизайні на прикладі міського транспорту спеціального призначення», «Дизайн компонентного транспортного засобу для людей з обмеженими можливостями» (Харківська державна академія дизайну і мистецтв) та ін.

Вимогам універсального дизайну із представлених робіт значною мірою відповідають тактильні посібники для дітей із вадами зору для занять із природознавства: «Основні форми рельєфу», «Міст», «Зріз шару земної кори», «Гірський ландшафт» (Черкаський державний технологічний університет); «Тактильна карта історичної частини Луцька для людей із вадами зору (незрячих та слабозорих)», «Інклюзивний рельєфнографічний атлас світу шрифтом Брайля» (Волинський національний університет імені Лесі Українки); та проекти, що пов'язані із об'єктами середовища (екстер'єри, інтер'єри). Ці роботи можуть використовувати у навчальному процесі як діти із особливими освітніми потребами так і звичайні учні.

Але і наведені вище приклади робіт не в

повній мірі відповідають сучасним вимогам, бо оскільки універсальний дизайн має на меті забезпечити дизайн, доступний для максимально можливої кількості людей, придатний до використання й привабливий для них, то одним із результатів цього має стати збільшення обсягів його виходу на ринок. Не тільки товар, послуга або умови оточуючого середовища стають доступними для більшої кількості потенційних покупців, але й збільшується також і спектр потенційних покупців: досягається успішне «перетинання» ринків. Це стає полем для бізнес-інтересів: товари, призначені для певної цільової групи, можуть інколи викликати зацікавленість та потребу з боку непередбачуваних груп споживачів.

У такому розрізі цікавим є досвід польських освітян із Академії образотворчих мистецтв імені Яна Матейка м. Краків (Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki), що представили на конкурс 17 проектів. Так, в концепціях багатьох проектів відразу зазначається, що розробка хоча і носить інклюзивний характер, але авторами передбачається, що користуватися нею можна в колі сім'ї, друзів, однокласників тощо. Окрім цього проекти цілком сприймаються як сформована бізнес-пропозиція. Так, дипломний проект магістра мистецтв «Система візуальної комунікації для Fundacja Wspólnota Nadziei», що розробила Wioletta Leszczyńska, цікавий тим, що містить практичну складову, що проявляється у створенні нового візуального стилю для інтернатного будинку «Farma Życia». Цей будинок заснований некомерційною організацією «Wspólnota Nadziei» для дорослих з аутизмом, які не можуть жити самотійно. Для самозабезпечення і отримання певного прибутку організація утримує екологічну ферму, але спостерігається брак ідей щодо продажу врожаю в більших масштабах тож існує загроза закриття закладу.

Авторка пропонує систему створення рекламних матеріалів для заходів, які люди можуть проводити самі відповідно до своїх потреб, не наймаючи графічного дизайнера. Так був розроблений новий логотип, серія плакатів, листівки, сайт і етикетки для продукції. Окрім цього авторкою запропоновано ще кілька ідей головною метою втілення яких є показати, що люди з аутизмом не поступаються звичайним, вони лише по-різному сприймають світ. І мистецтво тут сприяє знаходженню спільної мови коли за допомогою правильного методу можна разом створювати абсолютно унікальні роботи.

У цьому проєкті, на нашу думку, чи не найяскравіше проявляються сучасні тенденції універсального дизайну, зокрема спрямування на досягнення комерційного успіху. Врахування принципів універсального дизайну при плануванні бізнесу та наданні послуг сприяє зміцненню соціальної згуртованості та надає можливості отримувати вигоди від розширення бізнесу. Філософія універсального дизайну дає можливість зрівняти шанси у світі ринкових відносин всім людям. Суспільство отримає справедливе та безпечне оточення, сприятливе для реалізації своїх життєвих цілей і потреб. А всі разом ми отримуємо готове до змін, прогресивне, толерантне і гуманне суспільство.

Тему екології при створенні проєкту ігрових блоків, що розвивають уяву затронула студентка Paulina Zdybał. Мета проєкту – створити іграшку, що сприяє розвитку уяви та абстрактного мислення дітей. Важлива виховна роль тут відводиться батькам дітей. Блоки можна з'єднувати за допомогою ниток, стрічок, текстилю оскільки проєкт заснований на принципі «апсайклінгу», коли можна використовувати будь-які відповідні предмети, знайдені вдома. Пошук нових елементів, які з'єднуються з блоками, спонукає дітей досліджувати навколишнє середовище і так започатковувати наступний етап гри.

Класичним проявом універсального дизайну можна розглядати проєкт авторів Krzysztof Nowak та Wiktor Skawski «GID – система підтримки навігації». Хоча проєкт створений для людей із вадами зору, щоб допомогти їм орієнтуватися в громадському просторі, разом із тим система дозволяє, серед іншого, точно визначити схеми руху в будівлі, створити маршрути для проїзду до державних установ, розпізнавати номери лінії трамвайного руху тощо. Окрім цього, завдяки універсальності пристрою інші люди також можуть скористатися ним. Система являє собою високотехнологічний продукт, що поєднує навушники із радіоелектронним блоком та програмне забезпечення.

Наведені вище приклади студентських робіт Академії образотворчих мистецтв імені Яна Матейка можуть слугувати орієнтиром для вітчизняних дизайн-освітніх закладів зокрема при розробці навчальних програм у яких будуть розглядатися питання універсального дизайну.

Разом із тим при підготовці дизайнерів, що будуть звертатися до теми універсального дизайну слід враховувати, що уже сьогодні вітчизняна інклюзія напрацювала досвід якого немає жодна країна світу. Мова тут йде про

інклюзію спричинену війною – інклюзія під час війни стикається з новими викликами, про які й не знають в багатьох країнах. У колі вітчизняних фахівців із інклюзивної освіти з'явився термін «нова інклюзія». Так за словами експерта директорату МОН з дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти О. Савицької, за матеріалами нині вітчизняні фахівці звертаються до країн з досвідом бойових дій, але і отриману інформацію доводиться трансформувати, бо війна в Україні, на жаль, унікальна. Тому міністерством планується забезпечити вчителів методичними матеріалами, необхідним інструментарієм, чіткими алгоритмами реагування, якщо виникає потреба у кризовій підтримці. У свою чергу, для того, щоб учителі мали сили на таке навантаження, передбачається створення системи психологічної підтримки педагогів [5].

Вирішення озвучених вище проблем нашого сьогодення може стати ще однією сферою для виявлення творчої складової універсального дизайну у виконанні українських дизайнерів. Уже в лютому цього року на засіданні Ради безбар'єрності презентовано проєкт Плану заходів на 2023–2024 роки, у якому передбачено 472 різноманітних заходи з безбар'єрності, до виконання яких залучено 20 міністерств [4]. Безперечно, що до реалізації цих соціальних ініціатив буде залучатися дизайнерська спільнота нашої держави.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Вітчизняні дизайн-освітні осередки досить часто звертаються у своїх проєктах до теми універсального дизайну.

2. Проблематика студентських проєктів пов'язаних із інклюзією не завжди відповідає принципам універсального дизайну, втім це не применшує актуальність та суспільну значущість таких робіт.

3. Як і у більшості творчих індустрій країни, так й у сфері універсального дизайну виконавцями активно виявляється індивідуальне творче начало, навичка або талант, але не завжди це несе в собі потенціал створення доданої вартості і робочих місць у сфері виробництва. Це не сприяє активному розвитку універсального дизайну та наразі не створює мотиваційних факторів як для дизайнерів-практиків, так і майбутніх дизайнерів.

4. Спричинена війною інклюзія дає поштовх освітнім дизайн-осередкам активніше долучатися до вирішення проблем відбудови країни у всіх аспектах життя суспільства.

5. Запропоновані польськими дизайнерами проектні розробки чітко перекликаються зі стратегією універсального дизайну, оскільки спрямовані на те, щоб компоненти будь-якого середовища, виробів, комунікацій, інформаційних технологій чи послуг були однаково доступні та зрозумілі всім і відповідали вимогам спільного використання, максимальною мірою в якомога незалежний та природний спосіб, без необхідності в адаптації чи застосуванні спеціалізованих рішень.

6. На прикладі розробок польських дизайнерів можна зробити висновок, що універсальний дизайн є економічно ефективним підходом, що задовольняє потреби всіх користувачів вже на початковому етапі розробки та проектуванні і може сприяти виключенню нераціональних витрат у майбутньому.

Література

1. Азін В., Зінчук М. Універсальний дизайн та його застосування в сфері охорони здоров'я. *Східноєвропейський журнал громадського здоров'я*. 2015. № 3 (24). С. 33–37.

2. Конвенція про права інвалідів : Резолюція Генеральної асамблеї ООН № 61/106, прийнята на шістдесят першій сесії ГА ООН 2006 року (Конвенцію ратифіковано Законом України № 1767-VI від 16.12.2009). URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 08.01.2023).

3. Міжнародна виставка-конкурс кафедри дизайну ЧДТУ «Інклюзія: дизайн ідей» відкрилася в художньому музеї (відео). URL: <https://chdtu.edu.ua/news/item/16867-mizhnarodna-vystavka-konkurs-kafedry-dyzainu-chdtu-inkliuziia-idei-vidkrylasia-v-khudozhnomu-muzei-video> (дата звернення: 10.01.2023).

4. На засіданні Ради безбар'єрності за участю першої леді представлено пріоритетні проекти міністерств у цьому напрямі на 2023–2024 роки. *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/na-zasidanni-radi-bezbaryernosti-za-uchastyu-pershoyi-ledi-p-80989> (дата звернення: 20.02.2023).

5. Спричинена війною інклюзія – головні проблеми і можливі рішення. URL: <https://osvitnova.com.ua/posts/5478-sprychynena-viinoiu-inkliuziia-holovni-problemy-i-mozhlyvi-rishennia> (дата звернення: 19.01.2023).

6. Універсальний дизайн в медичних закладах : методичний посібник / за заг. ред. О. Іванова. Київ, 2019. 56 с.

7. Що таке інклюзивний дизайн? URL: <https://ufond.ua/%D0%A7%D1%82%D0%BE-%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B5-%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%8B%D0%B9-%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D0%B9%D0%BD.398> (дата звернення: 15.01.2023).

8. Connell B. R. Development and validation of

principles of Universal design / B. R. Connell, M. Jones, R. Mace, J. Mueller, A. Mullick, E. Ostroff, J., Sanford, E. Steinfeld, M. Story, G. Vanderheiden. *Paper presented at the RESNA conference*. June 7–12, 1996. P. 167–169.

References

1. Azin, V., Zinchuk, M. (2015). Universalnyi dyzain ta yoho zastosuvannia v sferi okhorony zdorovia. *Ckhidnoieuropeiskyi zhurnal hromadskoho zdorovia*, 3 (24), 33–37 [in Ukrainian].

2. Konventsiia pro prava invalidiv: Rezoliutsiia Heneralnoi asamblei OON № 61/106, pryiniata na shistdesiat pershii sesii HA OON 2006 roku (Konventsiiu ratyfikovano zakonom Ukrainy № 1767-VI vid 16.12.2009). Retrieved from: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 [in Ukrainian].

3. Mizhnarodna vystavka-konkurs kafedry dyzainu ChDTU «Inkliuziia:Dyzain Idei» vidkrylasia v khudozhnomu muzei (video). Retrieved from: <https://chdtu.edu.ua/news/item/16867-mizhnarodna-vystavka-konkurs-kafedry-dyzainu-chdtu-inkliuziia-idei-vidkrylasia-v-khudozhnomu-muzei-video> [in Ukrainian].

4. Na zasidanni Rady bezbariernosti za uchastiu pershoi ledi predstavleno priorytetni proekty ministerstv u tsomu napriami na 2023–2024 roky. Prezydent Ukrainy. Ofitsiine internet-predstavnytstvo. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/news/na-zasidanni-radi-bezbaryernosti-za-uchastyu-pershoyi-ledi-p-80989> [in Ukrainian].

5. Sprychynena viinoiu inkluziia – holovni problemy i mozhlyvi rishennia. Retrieved from: <https://osvitnova.com.ua/posts/5478-sprychynena-viinoiu-inkliuziia-holovni-problemy-i-mozhlyvi-rishennia> [in Ukrainian].

6. Universalnyi dyzain v medychnykh zakladakh: metodychnyi posibnyk (2019) / za zah. red. O. Ivanova. Kyiv, 56 [in Ukrainian].

7. What is inclusive design? Retrieved from: <https://ufond.ua/%D0%A7%D1%82%D0%BE-%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B5-%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%8B%D0%B9-%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D0%B9%D0%BD.398> [in Ukrainian].

8. Connell, B. R. (1996). Development and validation of principles of Universal design / B. R. Connell, M. Jones, R. Mace, J. Mueller, A. Mullick, E. Ostroff, J. Sanford, E. Steinfeld, M. Story, G. Vanderheiden. Paper presented at the RESNA conference: June 7–12, 1996. P. 167–169 [In English].

Стаття надійшла до редакції 14.04.2023
Отримано після доопрацювання 17.05.2023
Прийнято до друку 24.05.2023